

הרב יצחק יודלוב

ירושלים

תפלה לדוד

קובץ תפילות מירושלים (קושמא רצ"ה או רצ"ח)

באוסף הספריה הבריטית נמצא ספר קטן קובץ תפילות בשם תפלה לדוד, והוא כנראה עותק יחידאי. בספרי' הלאומית ב-ים שני דפים מספר נדיר זה. מקום הדפסתו קושטא¹ רצ"ה או רצ"ח, ושם מחברו כנראה ר' דוד ב"ר יוסף קארקו².

תוכן הספר

בתחילת הספר, מיד לאחר הכותרת, באים כמה פסוקי תהלים. הראשונים שבהם מסודרים בסדר הא"ב ולאחריהם פסוקים שראשיהם מצטרפים לשם "דוד בן יוסף קארקו", שהוא מן הסתם שמו של המחבר.

בדף 1ב: דברי מוסר בשבח המידות הטובות, "אין אהבה כאהבת השם" וכו'. בהמשך (2א) קטע שני, "אשרי טוען עול יראתו" וכו', שבסופו נאמר "רקח". ואכן שני הקטעים נמצאים בהקדמה ל"ספר הרוקח" (בדפוס עמ' א וב).

2א: הקדמה בת תשעה דפים על מעלותיה וסגולותיה של התפילה, אשר מתפרסמת במלואה בקובץ דנן, לראשונה מאז (ראה להלן).

בהקדמה מצטט המחבר מאמרי חז"ל מן התלמוד והמדרשים, ספר "שערי אורה" ו"כד הקמח". וכן את ספר הזוהר ארבעה פעמים ("וראיתי אני בזהר" [תיקוני זהר], "כמו שאמר ר' שמעון בן יוחי" [תיקוני זהר ז"ח], רבי שמעון בן יוחי עליו השלום שכתב" [זהר חדש תיקון חד סרין], "וזה ראיתי בזהר שהיה בבית הכנסת של ירושלם")³.

* מבוא זה הוא ממאמרו של ר' יצחק יודלוב אשר פורסם בק"ס תשמ"ז, עם מעט קיצור ושינוי. ושם דיון רחב על מקום הדפסתו ושם מחברו.

1 ראה שם מש"כ על חיבור כ"י דומה אשר בספרי' ליידן.

2 צורת השם נראית להיות יוונית, דהיינו של אחד מבני הרומאניוטים, התושבים היהודים המקומיים ביוון ובתורכיה קודם לבואם של יוצאי ספרד. בסוף כתב-יד של "פרח שושן", חבור מאת ר' משה בן חביב נמצא קולופון: "העתקתי מכתבת המחבר וסיימתי אור יום ששי כז לירח מנחם אב שנת ער"א לפרט.... אני צעיר תלמידיו דוד בן... יוסף קארקו". (ראה במאמרו של רי"י הג"ל).

3 חלקו הראשון של הקטע המצוטט נמצא בשינויים רבים בזהר (ח"א דף י ע"ב). ההמשך אינו נמצא בזהר שלפנינו. אולי משום כך מדגיש הכותב באיזה עותק של ספר הזוהר מצא את הדברים. וראה ברכי יוסף או"ח ס"א. הרחידי"א מוסיף שם, כי ראה דבר זה ב"ס' הזוהר מוגה מדרבנן קשיאי בהקדמה דף י"ד ע"ב". ואכן הקטע הנדון, מ"בגין כך אסור למהך" עד הסוף, נמצא בהגה בכתב יד בגליון עותק הזוהר דפוס מנטובה שבספרי' הלאומית (ראה במאמרו של רי"י).

לפנינו (לפי סוף ההקדמה) סדר תפילות שנהגו לאומרו בבית כנסת שבירושלים. אולם נוסף לסדר זה, נספחו תפילות מסוגים שונים, כפי שיפורט להלן.

בסוף ההקדמה ממליץ המחבר לקום בחצות הלילה כדי לבכות על חילול השם וחורבן הבית והגלות, וכן כדי לומר שירות ותושבחות בבית הכנסת קודם אור היום.

בהמשך סדר דברים לומר בבואו לבית הכנסת (בלתי מנוקד ובאותיות רש"י), פסוק ראשית חכמה וגו', בקשה, הפותחת "שערי בדפקי י"ה פתחה", והיא בית ראשון של בקשה לר' שלמה אבן גבירול (דודון אוצר השירה והפיט [להלן דודון], ש 2080).

אח"כ בדף 11א התפילות עצמן. והן נדפסו באותיות מרובעות מנוקדות (כל החומר המקדים נדפס באותיות רש"י, פרט לכתורות). תחילה באים פסוקי תהלים (ששה עשר הראשונים מהם מתחילים בתיבת "ואני"⁴). אחר שאר הפסוקים "ואו' אשרי", ובהמשך (11ב ואילך): "אלו הן הבקשות שתקן רבי יהודה החסיד זצ"ל על ימי⁵ השבוע". הבקשות הן "שיר היחוד" הידוע. 18ב: "זוה שיר הכבוד לרבינו יהודה החסיד זצ"ל. 19א: "בקשה על סוד עשר ספירות", פותחת "אנא א-ל א-דון הנמצא בלי ממציא". בקשה זו לא נרשמה בידי דודון. 20א: "בקשה מיוסדת על שמות הקדש". ראשיתה "אלדים

בישראל גדול יחודך" תשכנו צדקתך קדוש' (דודון א 4683). לזכרי דודון זו סליחה ליום כיפור ומחברה הוא ר' יהודה ב"ר שמואל החסיד. 20ב: "בקשה לשבת" פותחת "אז תפיל בנעימים חבלך" (שם א 2180). -שם "בקשה לראש חדש" פותחת "שער רחמים לעם בן בוטח ביום ראש החדש יפתח" (שם 2050). 21א: "לרבי יהודה החסיד". סליחה הפותחת "אזכרה יום מותי ומאין באתי ולפני מי עמידתי" (שם א 2282). לפי דודון מיוחסת סליחה זו לר' יהודה החסיד. 21ב: "ע"ב פסוקים לרבי יהודה החסיד זצ"ל וכל פסוק ופסוק יש לו שם כנגד שבעים ושנים שמות הקדש. וכל מי שיאמר אותם בכל יום או בלילה סמוך למטתו ישכיל ויצליח" וכו'. זה אוסף פסוקים מספר תהלים הפותח "ואני אליך ה' שועתי". אוסף זה שונה מע"ב פסוקים המיוחסים לרמב"ן⁶. בהמשך כוללת תפילה זו את מזמור כט ושתי בקשות (דודון י 1276 1353). 23ב: "תפילה קדושה מתוקנת לבעלי תשובה שנשאלה מן השמים על יד החכם רבי יוסף גבאי ידידע דילה ריינה ז"ל והיא תפלה מסוגלת לישר ההרהור ולהסיר מהאדם כל מחשבות רעות והרהורים רעים". פותחת "לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי" (צירוף פסוקים) ובהמשכה כמה תפילות קצרות: "יהי רצון מלפניך... שתשמע תפילתי ותתחנתי שאני עבדך בן אמתך מתפלל לפניך" (לא מצאתיה אצל דודון): "ואתה הוא ושנותיך יחיד לא יתמו" (שם ו 85): "רבונו העולמים א-דון הסליחות ובעל הרחמים אך אפים ורב חסד" (לא מצאתיה שם): לא בצדקתי וביושר לבי אני מפיל תחנתי לפני כסא מלכותך" (גם זו לא

4 השווה לפסוקים שאומ' בכניסה לבהכ"נ בסדור רש"י סי' תיו, מח"ו סי' פט, ומטה משה ח"א סי' כט.

5 מחולק לימי השבוע. ועי' מנהגים דק"ק וורמיישא (לר"י שמש) עמ' ח מנהג אמירת שיר היחוד לפני התפלה.

6 ראה סדור מהרש"ס מפרעמישלא ח"א הקדמה פרטית סי' כד וח"ג עמ' 948.

מצאתי שם). 25-ב: "תפלת השב בכל כחו", הפותחת "רבון העולמים אתה הוא בעל הרחמים" (שם ר 324). בסוף נאמר "עד כאן מהרוקח", ואכן התפילה נמצאת ב"ספר הרוקח", סי' כא. 26-א "תפלת הדרך" עם כוונות מיוחדות "לעבור במים בין בסוס בין ברגל", "להשקיט הים מזעפו... והוא טוב לסער הים וללסטים", "לבטל סער הים", "למי שהולך בים והוא בסכנה גדולה אז יכתוב בסכין שלו זה השם... ויכתבם תוך הספינה בתרן שלה מבפנים וזה בחון ומנוסה מפי יהודה עורק⁷ בשבועה בתורה". - (27ב) אחרי כן באה הבקשה להוצאת ספר תורה "בריך שמיה" מן הזוהר פרשת ויקהל (נוסח התפלה לדוד הועתק בסדור מה"ר שבתי סופר מפרעמישלא ח"ב נספחות עמ' קלו, וע"ש מעמ' קכט ואילך) וסדר "ברכו ליחיד". 28-א: בקשה המתחילה ב"רצה"⁸ ה' אלדינו בעמך ישראל להצילם מכל צרה והשב ליושנה העטרה צפירת תפארה" (לא מצאתיה אצל דודוון), ובקשה בסדר א"ב, ה' אלדים צ-באות השיבנו, בשמך נקרא תחיינו" (גם זו לא מצאתי שם).

סכום:

בספר, כאמור, שתי שכבות: סדר הבקשות של קהל קדוש שבירושלים והוספותיו של המחבר. סוף הספר, כגון תפילת הדרך והבקשות שלאחריה, ודאי אינו קשור למנהג ירושלים. אולם ספק אם מנהג זה הצטמצם, כלשון ההקדמה, ל"בקשות החשובות שתקן רבי יהודה החסיד... על סדר ימי השבוע", דהיינו "שיר היחוד" וכנראה גם "שיר הכבוד", או שהמשך הדברים בהקדמה, "ואחר כך היו אומרים פסוקים ותחנונים", מכווין לבקשות שאחר כך, אולי גם לע"ב הפסוקים ולתפילה לבעל תשובה של ר' יוסף דילה ריינה.

הספר מתאפיין בהשפעה חזקה של חסידות אשכנז. השפעה זו קיימת בכל השכבות של "תפלה לדוד": בבקשות שנאמרו בירושלים, בבקשות שבסוף הספר ובהקדמתו של המחבר עצמו, המצטט קטעים מ"ספר הרוקח". גם כאן אי אפשר להביע דעה על משמעות העובדה, שקבוצת מתפללים בירושלים של סוף שנות הרי"ש לאלף השישי התפללה על הגלות והגאולה בתפילות של חסידי אשכנז. ברור שהיו צינורות השפעה מגוונים, שבאמצעותם יכולים היו תפילות אלו להגיע אל המזרח בכלל ואל ירושלים בפרט. קטע מ"ספר חסידים", שלא נדפס, נשתמר דווקא בחיבורו של חכם ספרדי משאלוניקי, שראה אור בשנת שס"א. באופן מיוחד היתה ההשפעה האשכנזית חזקה בקהילות הרומאניוטית ביון ובתורכיה. אולם לענ"ד השאלה אינה כיצד הגיעו תפלות אלו לירושלים, אלא מדוע בחרו בירושלים להתפלל בתפילות אלו דוקא.

מלשונו של המחבר אין לדעת אם סדר התפילות שנדפס כאן הוא סדר תפילה "רשמי" של קהילת ירושלים, או שמא המדובר בקבוצת מתפללים שהיוותה "קהל קדוש", מסוג החבורות שנפוצות היו בתקופה מאוחרת יותר בצפת ובאיטליה, ושהיו להן סדרי תפילות לעתים מזומנים.

7 לפי שמו הוא כנראה בן העדה היוונית (הרומאניוטים), כמו המחבר עצמו.

8 תיבת "רצה" מנוקדת מעליה. אולי יש כאן רמז לשנת הדפוס.

תפלה לדוד

לפנינו הקדמה של ליקוטי תפלות שבספר תפלה לדוד (קושטא רצ"ה או רצ"ח, ראה לעיל במבוא). בעבודתי זו נהגתי כמקובל בסוגריים מעוגלות להוצאת מילים מיותרות כפי הבנתי וסוגריים מרובעות להכנסת גירסא וסימני שאילה במקום שהסתפקתי, וכן הוסף מספר מראה מקומות וקצת השלמות ממקורות שיצוטטו ע"י המחבר. החלוקה לסעיפים והכתורות הן מהעורך. ברצוני להודות לא"מ שליט"א על עזרתו.

אברהם סץ

א

א"ר אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים, שאין לך גדול במעשים טובים כמשה רבינו ע"ה ואפילו הכי לא נענה אלא בתפלה, דכתיב (דברים ג, כו) אֵל תוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבְרֵי הַזֶּה, וּסְמִיךְ לִיָּה (פסוק כז) עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך, כדאיתא בפרק אין עומדין (ברכות לב, ב).

שאלה איך
ימין
שפלה,
שם
שם
גדולה
מחיי
עולם.

יש לשאול שהתורה שתכליתה המעשים טובים נקראת חיי עולם, והתפלה נקראת חיי שעה כדאמרינן בפרקא קמא דשבת (י, א) רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, אמר ליה מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. ואם כן איך א"ר אלעזר שהתפלה שהיא חיי שעה גדולה מהתורה שהיא חיי עולם.

והתשובה בזה, שבתפלה יש שתי בחינות, מצד אחד היא חיי שעה ומצד אחר היא חיי עולם, מצד ששואל בה מהשם צרכי גופו, כגון מזון ופרנסה ורפואה מחלאים והצלה מאויבים מ"ה היא נקראת חיי שעה, וכדפרש"י התם חיי עולם תורה, תפלה צורך חיי שעה היא לרפואה לשלום למזונות, ע"כ. ומצד ששואל מהשם כל צרכיו ולא מזולתו היא חיי עולם, מפני שיורה בזה שמבלעדיו אין אלדים שיוכל לעשות שאלותיו ובקשותיו, ובזה אנו ממליכים אותו בשמים ובארץ. ועוד כיון שהאדם שואל בתפלה כל מיני השאלות והבקשות אם מצרכי הגוף ואם מצרכי הנפש יורה בזה כי הוא יכול על כל ומבלעדיו אין אלדים. ועוד כיון שהאדם קורא אל השם שיענהו יורה על ההשגחה הפרטית שהיא פנה יקרה שעליה מיוסדת התורה כלה. ועוד מצד שהאדם מתפלל יום יום ובעת צרתו מתחנן אל השם שיצילהו ויושיעהו יורה בזה שמושיע אין בלָתו וגואלנו מעולם שמו.

תשובה גם
בתפלה יש
חיי עולם.

הנה ש-מאלו הצדדים התפלה גדולה ממעשים טובים, אמנם מצד שהוא שואל צרכי גופו נקראת חיי שעה. ואף על פי שצרכי הגוף תכליתם לשלמות הנפש, כי הוא ידוע כי זה בלא זה לא אפשר, ולכן שלמות ראשון שהוא שלמות הגוף הוא קודם בזמן לשלמות אחרון שהוא שלמות הנפש וכשמכוין האדם בהם להשיג שלמו' הנפש גם הם יקראו חיי עולם, מכל מקום יש לאדם להסתפק בהכרחי על

ע"י צריך
למעט
בנקשת
צרכי גופו.
וגלל זה
גער רכא
צרכ
המנונא.

כל מה שאפשר ולא יאריך בבקשתם, שבדורו של רבי יהודה בר רבי אלעאי היו ששה מתכסים בטלית אחת והיו עוסקים בתורה ועליהם אמר הכתוב (משלי לא, ל) אשה יראת יי' היא תתהלל כדאיתא בפרק כהן גדול (סנהדרין כ, א), וכן ר' חנינא שכל העולם היו נוזנין בזכותו הוא לא היה אוכל מערב שבת לערב שבת רק קב של חרובין כדאיתא בברכות (יז, ב).

עוד מעלה
שחפלו
מניחו
לדי
מטובה.

וכן יש לתפלה מעלה רמה מצד שמעורת האדם אל התשובה כשיתפלל. ובפרט אם הוא בעת צרה ישער בדעתו ויאמר אם אני איני עושה רצון השם להגות בתורתו ולעשות מצותיו חקתי ותורתיו איך הוא יתברך יעשה רצוני ויתן שאלתי ויעשה בקשתי, כי אין עזות פנים גדול מזה שיהיה לאדם עבירה בידו ויתפלל לשם ויתחנן אליו תן לי כך וכך או הצילני מכך וכך כי איך יוכל העבד לעמוד לפני רבו אם הוא מורד בו ובלתי עושה רצונו, כל שכן שישאל מאתו שיעשה עמו חסד. וכיון שע"י התפלה יתעורר האדם אל התשובה אין ספק שמוזה הצד ג"כ היא גדולה ממעשי טובי מפני שמעלת התשובה היא גדולה כמ"ש רבי אבהו בס"פ אין עומדין (ברכות לה, ב) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקי גמורים יכולים לעמוד. וחכמי האמת כלם הסכימו בזה, מפני שהתשובה היא סוד גדול לפי החכמה הפנימית כי היא המשכרת דלתות נחשת ובריחי ברזל והמשכר דלתות נחשת לבטל מלבו אל זר מקומו יתעלה למעלה למעלה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו שבות נוח נשמתו, כי לא יכנס אל המקום הגדול והנורא ההוא אלא מאן דתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל הוא ירתיניה ודי בזה למבינים. ואל יאמר אם כן אחטא ואשוב כדי שיזכה אל המעלה הגדולה ההיא. שהאומר כן אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

וכן יש
שם
הקב"ה
היות שאל
לנפש
צרכי נלי
להקדים
שבתו של
מקום.

וכן נוכל לומר שיש מעלה גדולה אל התפלה מצד השבח וההודאה שאנחנו משבחים לשם לפניו ולאחריה, כי כן ראוי לכל מתפלל לסדר שבחו של הקב"ה בתחלה כדאיתא בפרק אין עומדין (ברכות לב, א) דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל דכתיב (דברים ג, כג) ואתחנן אל יי' בעת ההיא לאמר, וכתיב (שם פסוק כד) יי' אלדים אתה החלות להראות את עבדך וכי' וכתיב (שם פסוק כה) אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. ובפ"ק דע"ז (ז, ב) אמרינן רבי אליעזר אומר לעולם ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל שנאמר (תהלים קב, א) תפלה לעני כי יעטוף ולפני יי' ישפוך שיחו ואין שיחה אלא תפלה שנאמר (בראשית כד, טג) ויצא יצחק לשוח בשדה, רבי יהושע אומר יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו שנאמר (תהלים קמב, ג) אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד, ולבסוף העמידו שם מחלקתם בהא, דרבי שמלאי, דרבי יהושע סבר ילפינן ממשא, ורבי אליעזר סבר לא ילפינן ממשא דאמר לך שאני משה דרב גובריה.

גם
לחכמים
תפלה
צריכה
שבת.

ומה שאומרים שם חכמים אין הלכה לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה, לא למימרא שהתפלה אינה צריכה שבח שהרי אנשי כנסת הגדולה תקנו התפלה וסדרו שבח לפניו ולאחריה שהן ג' ראשונים וג' אחרונות, אלא למימרא שיחיד שיש לו שאלה לא יעשה תפלה בפני עצמה כדי

שיצטרך לסדר שבח לשם, דכולי עלמא לא גמירי ולא בקיאי בסדור שבחיו של השם ולפעמים המוסיף גורע כדאמרינן בפרק אין עומדין (לג, ב) ההיא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר הא-ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוז והיראוי החזק והאמין והודאי והנכבד. המתין לו עד דסיים. כי סיים א"ל סיימתינהו לכלהו שבחי דמארך למה לי כולי האי אנן הני תלת דאמרי' אי לאו דאמרינהו מרע"ה באורייתא ואתי כנסת הגדולה ותקינהו בתפלה לא הוה יכולנן למימרא להו ואת אמרת כולי האי ואזלת, משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפי דיגרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו, ע"כ. אלא אותה השאלה שיש לו יכולת אותה בשומע תפלה שהיא כוללת כל השאלות והבקשות והשבח כבר הוא מסודר מפי אנשי כנסת הגדולה כפי חכמתם וכפי שלמותם. ואף על פי שבשאלת צרכיו של אדם יש בהם שבח והודאה לשם מהצדדים שאמרנו מכל מקום השבח שאין בו שאלה הוא יותר משובח בהיות שהוא שבח בהחלט ולא יש בו כונה אחרת רק לשבח לשם מה שאין כן בשאלת צרכיו שאף על פי שיש בהם מהשבח וההודאה לשם כמו שאמרנו הוא לא נתעורר אל התפלה ההיא אלא מצד שאלת צרכיו.

הנה נתבאר מכל אלה מכמה פנים ומכמה צדדים היות גדולה התפלה ממעשים טובים.

ב

וכמו שהלכנו הוא מבחר כל האברים, כן העבודה שבלב היא מבחר כל העבודות ואמרו בספרי (מכילתא דרשב"י פרק כג פס"ו כה) ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה. ואמנם הטעם שנתיחסה התפלה אל הלב, לא מפני שהתפלה היא נאמרת בלב שהרי אמרו בפר' תפלת השחר (ברכות לא, א) רק שפתיה נעות מכאן למתפלל שצריך שיחתוך בשפתיו, אלא הטעם שנתיחסה אל הלב מפני שצריך לאמרה בכונת הלב, כי התפלה בלי כונה אינה רצויה כמו ששינונו בברכות (ל, ב) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש, פ"י הכונה, חסיד' הראשונים היו שוהין שעה אחת כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים, ואמרו עלה בגמ' (שם לא, א) ת"ר אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבו ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה, פ"י כגון דברי תנחומין של תורה כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שהוא של שבח ותנחומין כגון רצון יראיו יעשה שומר י"י את כל אוהביו, וכגון מקראות הסדורות בתפלת ערבית (בתוך ברוך ה' לעולם לפני י"ח) כי לא יטוש י"י את עמו וכיוצא בהן כדי שיהיה מכוין בתפלתו, שאם לפני מלך בשר ודם כששואל אדם צרכיו ממנו הוא מפנה את לבו מכל מחשבות שבעולם ק"ו בן בנו של ק"ו המתפלל לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שראוי שיכוין את לבו ושיהיו פיו ולבו שוים, לא כאותם שנאמר עליהם (ירמ' יב, ב) קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם.

פירוש
מאמר
שפתיה
היא
עבודה
שכלל.

מי שאלו
מסין לכו
בתפלה.

ואמרו בפרק הנז' (שם) ת"ר המתפלל צריך שיכוין את לבו, אבא שאול אומר (תהלים י, יז) תאות ענוים שמעת י"י תכין לבם תקשיב אזנך, פ"י אם תכין לבם אז תקשיב אזניך או יאמר בזכות שאם ענוים עשית שיכוונו לבם כדי שתשמע תפלתם, אם כן נראה שאם אין מכווין אין התפלה נשמעת, ואמרו בפ"א מתעניות (ח, א) אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים לבו בכפו שנאמר (איכא ג, מא) נשא לבבנו אל כפים אל א-ל בשמים. אוקים רבי שמואל בר נחמני אמורא עליה ודרש ויפתוהו בפייהם ובלשונם יזכו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן והוא ורחום יכפר עון, פירוש אף על פי שלב כלם אינו נכון עם השם כשמתפללים שומע אותם שכן כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון ואיך אמרת שאין תפלתן נשמעת ומשיב לא קשיא הא ביחיד הא בצבור, שהיחיד אין תפלתו נשמעת אא"כ מכוין לבו.

ג

ועתה (?) יש להזהר בשעת התפלה, כי המתפלל ולבו לא נכון עמו לא די שאין תפלתו נשמעת אלא שנקראת פסולה ודוחין אותה מחוץ למחנה אל מקום טמא כמו שכתוב בספר שערי אורה (שער השני הספירה התשיעית בשינוי) דע כי המדה הנקראת א-ל חי היא כדמיון מצרף ומבחן לקבל התפלה מיד המדה האחרונה ובהיכל זה עומדים כמה שומרים וכמה חיילות לבחון ולצרף כל התפלות מהיכל א-דני, ובהיכל זה בודקין התפלות והצעקות והתחנונים. וכשהיחיד מתפלל ונכנסת תפלתו אל היכל הנזכר בודקין אותה דרך היכל זה ואם היא ראויה להכנס דרך [מדת] א-ל חי, שומרי פתחים פותחים ומקבלין אותה התפלה מלמעלה ומכניסין אותה לפני ידוד יתברך. ואם חס ושלום התפלה שאדם מתפלל אינה הגונה קורין לאותה התפלה מלמעלה תפלה פסולה וקורין לכל דברי אותה התפלה פסילים, והכרוז קורא אל תכנס התפלה לפני ידוד יתברך והקול מכריז (ישעי' מב, ח) אני ידוד הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים (ע"כ שם).

וראיתי אני בזהר (תיקוני זהר דף כא, ב; נב, ב) ש"אחר" הוא שמאל ופסילים הם שבעין ממנן [אלין ממנן דעל שבעין אומין].

המתפלל
ולבו כל
עמו
תפלתו
נקראת
פסולה.

(המשך בשערי אורה הנ"ל) ומיד מוציאים אותה התפלה בנוזיפה ודוחין אותה לחוץ ואינה נכנסת ונועלים השערים בפניה והוא כמו (?) שאמר (תהלים קב, יח) פנה אל תפלת הערער. כי במקום זה פונים ובודקים כל תפלה שהיחיד מתפלל ומערערין על אותה תפלה. ואם תאמר, נמצאו רוב תפלות שמתפלל אדם יחיד נפסדות ונאבדות כי אחד מאלף לא יוכל להתכוין בתפלת יחיד בענין שתהיה ראויה להתפלל. דע שאין הדבר כן אבל כל אותן התפלות הפסולות [הנקראות פסילים כשדוחין אותן לחוץ ואינן נכנסות, י"י יתברך נתן להם מקום להיכנס בו. שהשם יתברך ברא רקיע ומסר עליו ממונים ושומרים, וכל אותן התפילות הפסולות] הנדחות מכניסות אותן באותו (מקום) [רקיע] ועומדות, ואם חוזר זה היחיד שמתפלל תפלות פסולות שעומדי' בזה הרקיע הת'יצון] ועומד ושב בתשובה

מיון
לתפלה
פסולה.

ומתפלל תפלה אחת בכוונה [גדולה, ותפילתו זו הגונה ושלמה, אז אותה התפילה הכשרה מסתלקת] הולכת ונכנסת באותו ההיכל החיצון שהתפללות הפסולות עומדות שם ומוציאה משם כל אותן התפללות הפסולות שהתפלל ועולות כולן עם אותה התפלה הכשרה שהתפלל עכשו וכולן נכנסות עמה באגודה אחת לפני השם יתברך, ונמצא שלא יפול דבר אחד מכל התפללות שהיחיד מתפלל. ואם לא חזר [ה]אדם בתשובה ולא התפלל תפלה בכוונה כהוגן, כל אותן התפללות הפסולות מוציאי אותן מחוץ למחנה אל מקום טמא בהיות הוא [אותו אדם] נמשך אחר הטומאה ואז נועלים לפניו שערי תשובה, עד כאן.

הגדה
מה היא
תפלה
פסולה.

וכמו שהקרבן שהוא בעל מום או שלא כוון בו הכוונה המיוחדת לו הוא פסול, כן התפלה שהיא בעלת מום כגון שאינו מדקדק בחתוך תיבותיה ואתיותיה, או שאינו מכון בה היא פסולה, שגם העדר הכונה הוא מום בה, כמו שאמר ר' שמעון בן יוחי ע"ה (תקוני זהר ז"ח דפר' זיטומר דף קסז ע"ב, מהר"ר ר"מ דף 216) זה לשונו כמה נטורי תרעין כמה נטורי היכלין דמקבלין צלותין וכל צלותא לא תיעול אלא במדה ובמשקל, ובגין דא איתמר על צלותא (דברים כה, יג) לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן וכולי, וצלותין חסרין, עליהו איתמר (דניאל ה, כז) תקל תקילתה במזאניא והשתכחת חסיר, אף על גב דהאי קרא באתר אחרא אוקמוה שבעין אנפין לאוריתא, בגין דשכינתא עלה איתמר (שיר השירים ד, ז) כלך יפה רעיתי ומום אין כך ולא קבילת צלותא דאית בה מומא, הדא הוא דכתיב (ויקרא כא, יח) כל [איש] אשר בו מום לא יקרב. וכי אית צלותא דאית בה מומא, אין, ההיא דסלקא פגימא בלא מחשבה ובלבול הדעת, כל שכן אי הוה טעי בתלת ברכאן קדמאין או בתלת בתראין או באמצעיות, ובג"ד אוקמוה מארי מתני' (ברכות לד, א) טעה בשלש ראשונות חוזר לראש, באחרונות חוזר לעבודה באמצעיות חוזר למקום שהזכיר, ובג"ד איתמר על צלותא (תהלים כד, ג) מי יעלה בהר יי ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה, עד כאן.

מלבד
כוונה צריך
לעמוד
בלימה
ורחם.

וזולת הכונה צריך לעמוד באימה ביראה כמ"ש בשחר טוב (מדרש תהלים ק, ג בשינוי, ועי' מהר"ב בוכר), א"ר איבו כתיב (תהלים ב, יא) עבדו את יי ביראה וכתיב (שם ק, ב) עבדו את יי בשמחה. אלא בשעה שאתה עומד ומשתחוה לפני הקדוש ברוך הוא הוי שמח שאתה עומד לפני א-לו-ה שאין כמ[ו]הו ואל תהי נוהג קלות ראש אלא עמוד ביראה, ע"כ.

והתפלה יש בה כמה מינים, ולכל מין ומין יש לו שם בפני עצמו כמו שאמר באלה הדברים רבה (פרשת ואתחנן), עשר לשונות נקראת תפלה ואלו הן, שועה, צעקה, נאקה, רנה, ופגיעה, בצור, וקריאה, נפול, פלול, תפלה ותחנונים. שועה צעקה שנאמר (שמות ב, כג) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם

כמה מיני
תפלה.
דברי
דברים
רבה
וספרי.

אל האלדים. נאקה, דכתי' (שמות ב, כד) וישמע אלדים את נאקתם. רנה ופגיעה, דכתיב (ירמ' ז, טז) אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע ב. בצור וקריאה, דכתיב (שמואל ב, כב, ז) בצר לי אקרא יי'. נפול, דכתיב ואתנפל לפני יי'. פלול, דכתיב (תהלים קו, ל) ויעמוד פנחס ויפלל. תפלה ותחנונים, דכתיב ואתחנן אל יי', ומכלן לא נתפלל משה אלא בלשון תחנונים. אמר ר' יוחנן מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראה, שהרי משה רבן של כל הנביאים, לא בא אלא בלשון תחנונים. ובספרי (ואתחנן פיסקא א בשינוי, ע"ש) הביאו זו המימרא גם כן, אמרו שם ואתחנן אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם אף על פי שיש להם לצדיקים תולדות במעשיהם הטובי' אין מבקשים מהשם אלא מתנת חנם. דבר אחר זה אחד מ' לשונות שנקראת התפלה, שועה, צעקה, נאקה, רנה, בצור, קריאה, נפול, פלול, פגיעה, תחנה, עד כאן. ומה שלא מנה תפלה גם כן מפני שם כולל לכלם וזהו מה שכוונו באה"ר (באלה הדברים רבה) ששתפו אותה עם תחנונים.

והפרש שיש בין ספרי ובין רבי יוחנן הוא זה, כי לפי ספרי יש לבריה כלום אצל בוראו כשיעשה תשובה ומעשים טובים, אלא שהצדיק אינו רוצה לשאול אלא מתנת חנם, וזה אם מפני שמתבייש לשאול כלום מבוראו דרך חיוב, ואם מפני שאינו חפץ שכר מצותיו בעולם הזה הכלה והנפסד אלא בעולם הבא שכלו ארוך. אמנם לפי ר' יוחנן כל מצות שעושה אדם ומעשים טובים שמסגל, לפי הדין אין לו כלום אצל בוראו, מפני שהוא יתברך קדמו מהטובות והחסדים כל כך שהוא אינו יכול לפרוע במצות ומעשים טובים אחד מני אלף ממה שכבר קבל מאתו יתברך, כמו שאמרו בויקרא רבה (פרש' ד ד"ה ב ד"א נפש) כל עמל [ה]אדם לפיהו (קהל ו, ז), כל מה שאדם עמל בעולם הזה במצות ומעשים טובים אינם מספיקים לפרוע הבל פיו של אדם. כל שכן שיתנו לו שכר על מה שעשה. ואין הכונה לומר חס ושלום שאין שכר לאדם על למוד התורה וקיום מצותיה, כי התורה והנביאים כלם מלאים מהשכר המופלג המעוטר והמזומן בזה ובבא למי שעוסק בתורה ומקים מצותיה, אלא שלפי האמת אינו על פי הדין אלא על צד החסד הגמור, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים יג, ו) אשירה ליי' כי גמל עלי, ירצה כשדוד ראה בחכמתו שאין לבריה כלום אצל בוראו אמר אשירה, פירוש אשבת לשם כי גמל עלי חסד כשיעד לי שכר על המצות שאני עושה אף על פי שהוא הקדימני כל כך מהטובו והחסדים ע"ד (איוב מא, ג) מי הקדימני ואשלם.

חילוק בין דברי הספרי ומדרש דברים רבה. נאקה. אין לו על בוראו כלום.

אך קשה שמכאן נראה שתחנונים הוא לשון מתנת חנם, ובפ' תפלת השחר (ברכות כח, ב) שנינו ר' אליעזר אומ' העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים, ושואל בגמרא (כט, ב) מאי קבע אמר רבי יעקב בר אידי אמר ר' אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשוי, פירוש כמשוי היינו לשון קבוע, חק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידה, ורבנן אמרי כל שאינו אומרה בלשון תחנונים, פירוש שאומרה כמי שקורא אגרת. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר, פירוש שאינו יכול לכון לבו לשאול צרכיו, אם כן שפירוש תחנונים

דיון בפירוש המלה תחנוני.

הוא המכוין לבו ומכניעו לשאול שאלתו ולבקש בקשתו בחלוי פנים כמו עני, אינו לשון מתנת חנם כמו שאמרו בספרי. ויש לומר שגם בספרי כך כונתם מפני שהשואל מתנת חנם בהכנעה ובחלוי פנים שואל אותה.

ה

והתפלה שהאדם מוריד בה דמעות תקובל בלי ספק ולא תחזור ריקם, כמו שאמרו בפרק אין עומדין (ברכות לב, ב) אמר רבי אלעזר מיום שנחרב בית המקדש ננעלו שערי התפלה שנאמר (איכה ג, ח) גם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי, ואף על פי ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו, שנאמר (תהלים לט, יג) שמעה תפילתי יי' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש, ופרש"י דדייק מדלא כתיב את דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפניו ואין צריך להתפלל אלא שתקובל לפניו.

התפלה
שהאדם
מוריד בה
דמעות.

ובשערי אורה כתוב (שם בהמשך דבריו הקודמים) ששערי דמעה השם בעצמו פותח אותן שלשה פעמי' ביום, והם שערי' נכוני' לבעלי תשובה כשהם חוזרי' ומתנחמים על מעשיהם הרעים. [וכשאותו בעל תשובה מתפלל וכוכה ומוריד דמעות בתפלתו, נכנסת תפלתו ובכיותיו לפניו בשערי דמעה.] וזהו שאמרו ז"ל אף על פי ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו, שנא' (תהלים נו, ט) שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך. והרמז תפלת חזקיהו שנאמר בה (מלכים ב כ, ג) ויבך חזקיהו בכי גדול ואמר השם שמעתי תפלתך ראיתי את דמעתיך. ואף על פי שיש הפרש בענין דמעה מזמן בית המקדש לזמן חרבנו, מכל מקום שערי דמעה פתוחין תמיד. וכבר אמר הנביא (יזאל ב, יב) שובו עדי בכל לבבכם בצום [ו] בבכי ובמספד. לפיכך כשאדם רוצה שתקובל תפלתו יתכוין בה וישפוך דמעה ואין תפלתו חוזרת ריקם. וכן נאמר (שמואל א א, י) בענין חנה והיא מרת נפש ותתפלל על יי' ובכה תבכה. תדע לך שזו הצדקת כל שערי היכלות היתה יודעת, וכל מעשיה היו בכונה ידועה להכנס לחדרי המרכבה. מה כתיב בתריה (פסוק יא) ותדור נדר ותאמר יי' צ-באות אם ראה תראה בעני אמתיך וזכרתי ולא תשכח את אמתיך וכו'. ותדור נדר, הגיעה עד הבינה שהיא מושכת הבנים מן הכתר. יי' צ-באות במקום תולדות כל הנבראים נכנסה ונתכונה. ובהיכל זה יש מקום אחד שבו נכנסות כל אותן התפלות של אותן היחידים שהקדימו תפלותיהם לתפלת הצבור, וכל אותן המשכימין להתפלל קודם שישלימו הצבור תפלותיהם אותן התפלות עומדות באותו היכל, וכמשלימין הצבור תפלותיהן ממונה ידוע יש שנכנס באותו מקום ולוקח משם כל התפלות הקודמות לתפלת הצבור ומעלה אותן עם תפלות הצבור לפני השם, עד כאן.

דברי
השערי
אורה בזה.
ותפלה
חנה.

אמנם השערים הללו שננעלו מיום שנחרב בית המקדש לא ראיתי מי שדבר בהם אלא רבי שמעון בן יוחי עליו השלום שכתב (זהר חדש תיקון חד סרי) אית היכלא דרמעה דלית ליה רשו למפתח אלא בדמעה, ואית היכלא דנגינא דלית ליה רשו למפתח אלא בנגינא [כו'], הדא הוא דכתיב (מלכים ב ג, טו) והיה כנגן המנגן, ואית היכלא דנהורא דלא מתפתחא אלא לבר נש דעסיק באורייתא, ואית היכלא

פירוש
שערי
תפלה
ננעלו
מיום
שמכי
נחמ"ק.

דנבואה דלא מתפתחא אלא לכר נש דהוה חכים וגבור ועשיר, ואית היכלא דאיקרי היכל היראה דלא הוה מתפתחא אלא למאן דהוה ליה דחילו, ואית היכלא דעניים דלא הוה מתפתחא אלא לעניים דהוה מתעטפים קדם יי בצלותא בעטופא דצצית ותפלין ועליהו איתמר (תהלים קב, א) תפלה לעני כי יעטוף, ואית תרעא דצדיקייא דלא הוה מתפתחא אלא לצדיקייא הדא הוא דכתיב (תהלים קיח, כ) זה השער ליי צדיקים יבאו בו, והאי איהו תרעא דצדיק (ח"ע) [חי עלמין] דאיתמר ביה (שם לו, כה) ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם [כו'] דאיתמר ביה (ישעי' יט, ה; איוב יד, יא) ונהר יחרב ויבש, יחרב בבית ראשון ויבש בבית שני, ובגין דלית ליה מדיליה עניים צוחין בחי' ברכן דצלותא לגבי חי' עלמין והא איסתלק מתמן נביעו וברכאן לית מאן דיהיב לון ותרעין אחרנין סתימין ותרעא דצדיק חרבה ויבשה כמה דעני חרב ויבש, ורזא דמלה (בראשית א, ט) ויאמר אלדים יקו המים אל מקום אחד ותראה היבשה, ולית תרעא פתיחא אלא דרמעה, ומאי איהי בת עין דמינה דמעה נפקא ועלה איתמר (תהלים יז, ח) שמרני כאישון בת עין ובה (שמות ב, ו) והנה נער כוכה לגבי קודשא בריך הוא דרחים עלה בגלותא [כו'] בגין לבת אש דאתחזייתא למשה בסנה, הדא הוא דכתיב (שמות ג, ב) וירא אליו מלאך יי בלבת אש מתוך הסנה איהי בת מן בראשית [ודא בראשית]. הנה מדברי הנר הא-להי נתבאר לפי הסוד מה הם השערים שנעלו והשער שהוא פתוח, וכן יובן מדבריו למי שחננו השם מהחכמ' הקדושה הזאת למה נפתח השער הזה יותר מכל השערים.

ו

וכל זה שאמרנו הוא בתפלת היחיד, אבל בתפלת הצבור אין כל ממונה וכל שוער יכול לעכב, אלא כשהצבור מתפללין תפלתם נכנסת ומתקבלת על כל פנים, כמו שנתבאר מההיא דפ"ק דתעניות אמר רבי אמי וכו' הנזכר למעלה.

מה
שאמרנו
הוא רק
ביחיד אבל
לא בצבור.

וכמו שכתוב בשערי אורה (שם בהמשך) שזהו סוד (תהלים קב, יח) פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם. את תפילתי לא אמר אלא את תפלתם. ופי' הפסוק כן הוא, פנה אל תפלת הערער, שהוא תפלת היחיד [כלומר כשהיחיד מתפלל בודקין את תפלתו] אם היא ראויה להתקבל וכמה מערערין יש עליה, אבל כשצבור מתפללין לא בזה את תפלתם [אף על פי שאין תפלתם כל כך הגונה מקבלים אותה מלמעלה]. וזהו שאמרו רז"ל (ברכות ח, א) מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים שנאמר (איוב לו, ד) הן א-ל-ל כביר לא ימאס. ואחז"ל (ברכות ל, א) לעולם ישתף אדם עצמו עם הצבור, ואמרו (ברכות ח, א) אימתי עת רצון בזמן שהצבור מתפללין, ואומר (דברים ד, ז) כי מי [גוין] גדול אשר לו אלדים קרובים אליו כיי' אלדינו בכל קראינו אליו.

דברי
השערי
אורה
בענין
תפלת
צבור.
ובענין
תפלת
במחל'
ובמל'.

ועתה דע והתבונן כי שני היכלות אלו ש[ה]אחד נקרא א-דני והשני נקרא א-ל חי בהם עולות ונדבקות כל התפלות שישראל מתפללין, וסוד תפלת הצבור היא סוד א-דני שהוא סוד כנסת ישראל ולפיכך אינה נדחית. וכל אלו הדברים שאמרנו בתפלת היחיד ותפלת צבור, הוא בהיות ישראל על אדמתם, וכל

עם בשערי
אורה
בענין
תפלת
במחל'
ובמל'.

ועתה יש לנו להודיעך מה בין תפלת חוצה לארץ לתפלת ארץ ישראל. דע כי תפלת ארץ ישראל דומה למי שהוא צריך לדבר עם המלך וביתו [קרוב למלך], ואין שטן ואין פגע רע ולא משחית בדרך. ותפלת חוצה לארץ דומה למי שצריך לדבר עם המלך] רחוק מאד מבית המלך ויש בדרך כמה ליסטים וכמה פגעים רעים וכמה חיות רעות, עתה תראה כמה אדם צריך לזהר כדי שימלט מנזק הדרך ואחר הטרח והשמיר' יתכוין שתהא תפלתו ראויה להתקבל כמו שאמרנו. ועל דרך זה דע כי כמה (מעריבין) [מעכבין] ומקטרגין יש לתפלות ישראל כשהן

מה בין
תפלת
חז"ל
לא"י.
ומדוע
פומחין
ב י"י ה'
שפתי
ומקיימים
ציהיו לרצון,
וכחר
בקדושת
מוסף.

הולכות אל ירושלם על ידי כחות הטומאה של אומות העולם, ולפיכך יש לך להתבונן כמה אנו חייבין לטהר עצמנו ולהתכוין בתפלתנו בהיותנו מתפללי בחוצה לארץ כדי שנהיה ראויים להתקבל לפני השם.

ואחר שעוררנו על אלו העקרים הדקים שהם כדמיון רמזים, יש לנו להודיעך כי סוד א-ל חי הוא סוד מקום בדיקת התפלה והבקשות וכשהתפלה היא כהוגן ונבדקת במדת א-ל חי אזי השם הנקרא א-דני שהוא סוד התפלה מתקרב עם א-ל חי ואז מתאחדות כל הספירות ע"י התפלה. וכשמתדבקת התפלה בא-ל חי הרי נכנסת בכל החדרים עד שעולה עד מקום הבינה ומן הבינה מתדבקת בחכמה הנקראת רצון. ולפי אנחנו אומרים בראש התפלה א-דני שפתי תפתח, שהוא השער ליכנס, ובסוף התפלה אנו אומרים יהי לרצון אמרי פי, לפי שהרצון הוא סוף המעלות ממטה למעלה, והוא סוד י' של שם המיוחד הנקרא רצון. ומן הרצון שהוא י', עולה בקוצו של י' העליון ומתדבקת בכתר עליון [הנקרא] (ל)אין סוף. נמצאת למד כי התפלה (מסודרת) [מתזרת] על השם הגדול יתב' שהרי בתחלת התפלה אנחנו אומרים א-דני שפתי תפתח שהוא סוד ה' אחרונה של שם והיא למטה מכל הספירות של שם, ובסוף התפלה אנחנו אומרים יהי לרצון אמרי פי, שהוא [סוד אות] י' של שם וסוף [כל] המעלות מלמעלה ולמטה. [הרי שם חתום בתפלה, תחילה וסוף, שם י"ה שהוא חצי י"י יתברך, וחציו ככולו]. ולפי שהתפלות עולות (על דרך) [עד] הכתר, התקינו בתפלת המוסף כתר יתנו לך, כלומר כל התפלות [של יוצר] שהתפללו ישראל עולות עד הכתר, ולפיכך אנו אומרים כתר בתפלת מוסף ולא בתפלת יוצר, כי בתפלת יוצר עדין לא נגמרו התפלות ולא הגיעו עד הכתר, אבל בתפלת מוסף כבר נשלמו תפלות יוצר ועלו לכתר. ואם כן מתוך עיקרין הללו שעוררנו עליהם יש לך להתבונן, כי בהיות האדם מתכוין בתפלתו נמצא מיחד את השם באותה תפלה ומתחיל באות ה' אחרונה של שם, עד שהוא מיחד כל הספירות ומגיע עד אות יו"ד שהיא אות ראשונה של שם, עד שנמצאת [התפלה] דבקה בכתר עליון. אם כן יש לך להבין כי התפלה נקראת עבודה, כדרך זה שאמרנו, וזהו סוד שאמרנו איזו עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה. ולפי דרך זה התבונן כי התפלות עומדות במקום הקרבנות. וכבר ידעת כי סוד הקרבנות הוא סוד קירוב הספירות וסוד המעלות ותקון הצנורות, ולפיכך נקראים קרבן מלשון קרוב, אם כן התפלה עומדת במקום הקרבנות, אלא שהקרבנות מקריבין המעלות על ידי המעשה, והתפלות על ידי דבור, והסוד ונשלמה פרים שפתינו, וזהו שאמרנו ז"ל תפלות כנגד תמידין ומוספין תקנום, עכ"ל (של השערי אורה שם).

מקונו
התפלה.
(מכאן מספר כד הקמח [ערך תפלה] בקיצור) ומסגולות התפלה לשנות בה הטבע, ולבטל הנגזר, ולהנצל מן הסכנה. לשנות הטבע, כמו שאמרנו במדרש (בראשית ובה פרש' מה ד"ה ד ריבא) מפני מה נתעקרו האמהות מפני שהקדוש ברוך הוא מתאווה

לתפלתן של צדיקים, רצו בזו, כי לא בא העקרות לאמהות אלא מפני שיתפללו לשם וכשהתפללו נשתנה הטבע וילדו. לבטל הנגזר, כמו שאמר ישעיה לחזקיה (מלכים ב, כא, ברכות י, א) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה. אמר ליה חזקיה הב לי ברתך, אמר ליה אנא אמינא לך צו לביתך ואת אמרת לי הב לי ברתך כבר נגזרה גזרה, אמר ליה בן אמוץ כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא אפי' חרב מונחת על צוארו של אדם אל ימנע אדם עצמו מן הרחמים שנאמר (איוב יג, טו) הן יקטלני לו איחל. וכן מצלת מן הסכנה, כמו שכתב (תהלים כז, כג) יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי יי' ונפלאותיו במצולה ויאמר ויעמד רוח סערה ותרום גליו יעלו שמים ידרו תהומות נפשם ברעה תתמוגג ויזעקו אל יי' בצר להם ומצוקותיהם יוציאם יקם סערה לדממה, ע"כ מכד הקמח.

ח

הרי נתבאר מכל אלה היות התפלה כלולה מכל המעלות והשלמיות, ושעל ידה ישיג האדם מה שלא ישיג על ידי מעשים טובים, אם כן צדקו דברי רבי אלעזר שאמר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. ואמנם בחר רבי אלעזר באותה ראיה שהביא להיות הדבר מבואר בכתוב.

מסקנה
נחבאר
מדוע
גדולה
תפלה
ממעשי
טובים.

ולענין השאלה עדין יש לומר שאף על פי שתכלית התורה הוא המעשים טובים לא מפני זה התפלה היא גדולה מהתורה, שאפי' ידע האדם כל התורה כלה עד שאופן עשיית המצוות ואופן הרחקתו מן העבירות יהיו ידועים אצלו וכל ימיו לא יעשה עבירה אלא מצוות ומעשים טובים, עדין לא נפטר מההגיה בתורה, כי תלמוד תורה מצוה היא גם כן והיא שקולה כנגד כל המצוות. וזה מבואר בתלמוד בבלי וירושלמי ובזהר בכמה מקומות, אלא שאין זה מקום להאריך. מכל מקום למדנו שהתפלה היא העולה למעלה מכל המעשים.

עדין י"ל
שאל"פ
שתכלית
התורה
מעשים
טובים לא
מפני זה
התפלה
היא גדולה
מתורה.

ט

ולכן יש לכל איש ישראל לשוב אל יי' בכל לב ובכל נפש ובכל מאד, ולהתנפל לפניו ולהתחנן אליו בצום בכבי ובמספד על עונותיו ועונות ישראל כי אין בקשה כסליחת עון. ועוד כי בעונותינו נתנו, אנחנו, מלכנו, כהנינו, ביד מלכי הארצות, בחרב ובשבבי ובבזה ובכשת פנים, והיתה ציון מדבר וירושלם שממה, בית קדשנו ותפארתנו היה לשרפת אש וכל מחמדנו לחרבה. ובכל דור ודור עמדו עלינו לכלותנו וגזרו עלינו גזרות קשות ורעות שונות זו מזו עד אשר נשארנו מעט מהרבה כאשר עיניכם רואות, ולולי יי' שהיה לנו לא נשאר שריד ופליט משנאיהם של ישראל. ועוד היום האומות מתנכלות אותנו ומתחכמות לנו איככה יוכלו לתת למשסה ולבוזזים השארית הנמצאה. העל אלה נתאפק ולא נבכה ונתאונן ונתאבל ויכנע לבבנו ונתנפל לפני יי' אלדינו ונתחנן אליו שישוב מחרון אפו וינחם על הרעה לעמו.

וישוב כל
איש ישראל
אל יי',
וחתן
אלו נצטו
ובני
ומספד,
על
עונותיו,
ומננו
היכוד
בניס.

ואם לא
נחוש על
עלמנו,
לאוי
שנחוש על
החסידי
ולאנו
מעשה.

ואם לא נחוש על עצמנו שאנו הולכים ומתמעטים, ראוי שנחוש על החסידים ואנשי מעשה והחרדים על דבר השם והחכמים שהם העמודים שהבית נכון עליהם שבעונותינו נדרו הלכו מביננו, אם כן הבית מה תהא עליו. ונראה ונתבונן, שאם האשכולות שהם הוד הגפן ותפארתו ספו תמו, הלא תבוש הגפן כי אפסו אשכולותיה ותאכל ותתאונן פן תאכלנה אש, כי עציה שרשיה וענפיה אין בם מועיל. היוקח מהם עץ לעשות למלאכה אם יוקח מהם יתד לתלות עליו כל כלי (ע"פ יחזקאל טו, ג). ואי שלחו מתם (חולין צב, א) ליבעו רחמי אתכלייה על עלייה (יבקשו האשכולות רחמים על העלים), הוא משום דאי לא הוו עלייה לא מתקיימי אתכלייה (אם אין עלים לא יתקיימו האשכולות), אבל אם חס ושלום לא הוו אתכלייה, למאי מהנו עלייה. וכן יש עוד להתבאר ולהסתכל שאם הכרם הוא מושגח מבעליו לעזקו ולסקלו ולנטוע שורק בו ולבנות מגדל בתוכו ולחצוב יקב בו, הוא מפני שמקוה לעשות ענבים, אבל אם אינו עושה אלא באושים, יסלק השגחתו מהכרם, וימשך מזה שיהיה לבער ולמרמס רחמנא ניצלן רחמנא ניצלן, המזה לא נירא ולא נפחד.

ואם גם מזה לא נחוש ראוי לחוש ולשים על לב השם הגדול שהוא מחולל בגוים ועיר קדרשו שממה ומשכן כבודו מדבר, ונסתכל שאנחנו גרמנו כל זה, וכיון שבידינו לתקן המעוות, נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד י"י כי א-ל-רחום וחנון הוא ארך אפי' ורב חסד ואמת ונחם על הרעה ומרבה להיטיב.

ואם מזה
לא נחוש
לאוי נחוש
על השם
הגדול
שהוא
מחולל.

י

ולכן אשרי מי יודע ישוב ונחם ויקום בחצי הלילה שהוא עת רצון ויבכה על חלול השם וחרבן הבית והגלות שאנחנו גרמנו אותם בעונותינו, ואחר כך יכרך ברכת התורה וישב וילמוד כפי כחו. ושעה אחת קודם אור הבקר ילך לבית הכנסת לומר שירות ותושבחות. והמצוה הזאת תהיה גורמת מצוה אחרת שלא יקל ראשו ולא ידבר בעת התפלה, וילבש מורא ורעדה כי הוא עומד לפני מלך מלכי המלכי' הקדוש ברוך הוא. ועם זה יכוין בכל התפלה ובכל הברכות שמברך שליח צבור לענות אמן שהוא גדול מהמברך. וכשיצא מבית הכנסת ילך לב"ה ללמוד או לשמוע אם אינו יודע ספר ע"מ לעשו' וללמד, וכשנשקיים (תהלים פד, ח) ילכו מחיל אל חיל, יתקיים (שם) יראה אל אלהים בציון. זו היא הדרך הישרה שיכור לו האדם בהיות שהיא דרך הנביאים והחכמים והחסידים והצדיקים אשר מעולם. ומי שיעשה כסדר זה יהיה בטוח כל אותו היום שלא יעשה עבירה ויתהה על הראשונות. וכן יום יום עד שיזכה למעלת היראה המוסיפה ימים בזה ובבא.

נקום
כשנות
לכנות על
חלול ה'
וכי'
וללמוד
כפי כחו.
ושעה
קודם אור
הבקר
ללכת
לבית ה'
וכי'.

ומפני שהלכתי לירושלם ע"ה תבנה ותכונן במהרה בימינו, וראיתי שמה קהל קדוש נוהגים מנהגות קדושות חשובות וטובות, שעל כיוצא בהם אמרו (מס' סופרים יד, טז) מנהג מבטל הלכה ומנהג של ישראל תורה היא. ובתוכן ראיתי מנהג היו משכימין לבית הכנסת יותר ממנין, והיו אומרים בקשות חשובות שתקן

מנהג
ירושלם.
נקשות של
ר' יהודה
החסיד.

רבי יהודה החסיד עליו השלום על סדר ימי השבוע. וכלן מיוסדות על שרשי החכמה הפנימית, ורובן הן שבת והודאה לשם. ואחר כך היו אומרים פסוקים ותחנונים, וקדיש. ואחר כך היו אומרים הברכות. אמרתי להדפיס באותו הסדר בעצמו כדי שיתעוררו הכל לעשות כמנהג ההוא מנהג ותיקין. ובזכות זה יתקיים בנו מקרא שכתוב (ישעי' נז, ז) והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים.

וישים כלי של מים אצלו כדי שיקום וירחץ תכף ידיו ופניו, ולא ילך ארבע אמות בלי נטילה, ומאד יש לזהר בזה. וזה ראיתי בזהר שהיה בבית הכנסת של ירושלים ע"ה תבנה ותכונן במהרה בימינו, כתוב שם (ח"א י, ב בשינוי) בענין התפלה, הכי הור עבדי חסידי קדמאי נטלא דמייא הוה קמיהו ובזימנא דמיתערי בלילה אסתן ידיהו וקימין ולעאן באורייתא ומברכי על קריאת תרגולא ואסיר לברכא בידין מזוהמין, ובשעתא דבר נש נאים רוחיה פרתה מיניה. ובשעתא דרוחיה פרתה מיניה, רוח מסאבא זמין ושריא על ידוי וסאיב לין (ע"כ לפנינו. להמשך ראה מבוא). ובגין כך אסור למהך ארבע אמין בידין מזוהמין ותו דאתחייב לשמייא, מ"ט בגין דאיתי אלהא אחרא בידוי ובגין אילין כתיב (איוב יב, ו) ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי א-ל לאשר הביא אלוה בידו. מאן מרגיזי א-ל, אינון דאתייאן אלהא אחרא על ידוי, ווי לדא דאתחייב מיתה לשמייא, ע"כ. אם כן הזהיר יזכה לחיים.

נטילת
ידיים
שמרית.
דברי
הספר.

ויקום וילמוד אם יש שעה, ואם לאו ילך לבית הכנסת ויאמר כסדר הזה ראשית חכמה... לעד. שעריך דפקי כו' (ראה במבוא*).